

**СЛОВО З ПІСНІ
ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ:
РУСИЧІ І УКРАЇНЦІ,
МОСКОВИТИ І РОСІЯНИ**

→ 4

**«БРЕСТСЬКА ТЕМА»
В ДИСКУСІЯХ
КРИМСЬКИХ
БІЛЬШОВИКІВ**

→ 5

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

№ 1-2
січень 2019

www.svitlytsia.in.ua

У попередніх двох статтях («Крим між сходом і заходом» № 35-37 і «Азовський інцидент...» № 50, 2018 р.) ми хотіли показати два варіанти розгортання кримської проблеми в міжнародній політиці. Коротко їх згадаємо.

СЕРГІЙ БАРКАР

Перший — це системний («П'ять підходів до визначення місця Криму в системі міжнародних відносин»), що передбачає комплексний аналіз та спирається на ідею того, що найпотужніша аналітика, яка стосується півострова Крим, буде сконцентрована саме в Україні — в Києві, у наших інституціях, буде здійснюватися насамперед за рахунок українських платників податків, а також — загалом низкою українських інституцій, спираючись на нашу потужну економіку. Протягом останніх років, утім, ми вимушені визнати, що головні недоліки такого підходу мають усе ж внутрішньоукраїнські причини. Хронічне недофінансування або й позбавлення фінансування частини кримських аналітичних та медійних інституцій призводить до відтоку кадрів, відсутності сталих медійно-аналітичних платформ по Криму українського походження та фінансування. Або — намагання створити низку інституцій з «нуля», покладаючись більше на ентузіазм, а не історію, компетенцію та професіоналізм (до прикладу — НАБУ тепер не довіряють більше 76% українців — дані

ТОЧКА ЗОРУ

«СТІНА ТРАМПА» ДЛЯ КРИМУ

останніх соціопитувань; легко припустити подібну паралель і з новітніми інституціями з кримського питання). А головне — концентрація на тактичних завданнях, пов'язаних з Кримом та його мешканцями, і відсутність стратегічної рамки як такої — без неї будь-які інституції, зрештою, будуть неефективними.

Другий — це конфліктний («Азовський інцидент»). Так чи

інакше, на нашу думку, дві країни, які не можна ставити на один щабель, були за крок до війни, і тільки різниця мислення істеблшментів дозволила уникнути грузинського сценарію. Нагадаємо, що сили цих двох країн (нашої та Росії) — не зіставні, також не зіставний і морально-ціннісний бік — новітня Україна, проголошення якої сталося в 1991 р., нічого не анексувала та не окупувала.

Отже, зважаючи на поточну ситуацію (наша стратегія на максимальне ухилення від великої війни — заради більшої частини країни + відсутність системно-комплексних підходів з кримського питання), ми пропонуємо розглянути третій дискурс (вимір) можливих рішень — ізоляція як спосіб інтеграції.

До підвалин саме такого варіанту можна віднести україн-

ську політику щодо обмеження прав, у тому числі в'їзду в Україну, тих громадян інших країн, а також мешканців Криму, що скористалися так званим «Кримським мостом» або й інакше потрапили на територію Криму з території Росії (або й навпаки). Очевидно, таке рішення призводить до ще більшого розділення нашої території та подальшої дезінтеграції, в тому числі, міжособистісних зв'язків. Кримчани (які в Криму) — дедалі все менше українці, але росіянами так і не стали.

В одній зі своїх статей («Анексовані, але не забуті» в № 51, 2018 рік) Валерій Верховський пропонує розглядати різні варіанти окупованих та зрештою анексованих територій у світовому контексті. Одним із кейсів (прикладів), що він наводить, є ситуація в Марокко, де уряд цієї країни протягом понад 30 років будовав стіну, що утримує сепаратистський (на їхню думку) анклав у межах вузької межі пустелі, де переважно розгорнуті численні офіси різноманітних міжнародних гуманітарних організацій.

Чи є варіант, що стіна на кордоні з Кримом, тобто варіант максимальної ізоляції, допоможе вирішити Кримську проблему? І зрештою, кому він більше допоможе — Росії, Україні, іншим гравцям? Чи можна вписати такий варіант у концепцію світової безпеки? І, звісно, — наскільки морально та прагматично виправдано будувати цілу стіну, що розмежує частини нашої суверенної території?

→ 2

РЕЦЕНЗІЇ

ЛІТЕРАТУРНА МАПА КРИМУ НА СТОРІНКАХ «ПОЕТИЧЕСКОГО АТЛАСА»

→ 6

СТІНА ТРАМПА

Розглядаючи низку питань під час щорічної доповіді перед Конгресом США, яка називається «Про стан справ у країні», Трамп особливо наголосив на ризику повернення часткового паралічу державного апарату — так званого «шатдауну», якщо представники демократичної партії США не погодять бюджет, в який буде закладено фінансування його проєкту «Стіни з Мексикою».

Дивно виглядає ця ситуація, особливо згадуючи, що всі умовні «американсько-канадські» війни США прогало (насамперед — Великобританії, чийм домініоном і була Канада тривалий час), але жодної стіни з нею так і не побудувала. Але вигравши у Мексики в запальних американсько-мексиканських війнах чи не третину її території, США вирішили (словами президента) обмежитись стіною з частиною, що залишилась від історичної Мексики.

Стіна Трампа не тільки розколола американський істеблішмент і ширше суспільство і не тільки стала причиною часткового паралічу держави в США. Це — геополітичний проєкт, який навіть якщо не буде реалізований до кінця, все ж матиме довгострокові наслідки.

Одне пояснення — Стіна Трампа утворена для того, щоб обмежити приплив нелегальних мігрантів до США. Важливо розуміти, що більшість нелегальних мігрантів зараз — уже навіть не мексиканці, а мешканці інших іспаномовних країн Латинської Америки. Мексика просто радо дозволяє їм перетнути свою територію, щоб досадити США, штурмуючи їхні кордони.

Інше ж пояснення — Стіна Трампа (як і будь-який подібний геополітичний проєкт) сприятиме новій зв'язності суб'єктів геополітики та територій, на що, можливо, навіть і не очікує офіційний Вашингтон. Отже, поглянемо на інші приклади стін.

ВАЛАДРІАНА

Римська імперія, що вела війни за Британію, зрештою вирішила обмежити свій вплив на острові, побудувавши стіну з Північчю — майбутньою Шотландією. Офіційною причиною було припинення набігів північних «варварів» на територію римської провінції «Британія». Схожі стіни Імперія будувала і на кордоні

Стіна на кордоні США і Мексики

«СТІНА ТРАМПА» ДЛЯ КРИМУ

Вал Адріана

Велика китайська стіна

з германськими племенами та на Подунав'ї (Вали Траяна).

Цікаво, що північніше Валу Адріана римляни пізніше будували Вал Антонія (що перетинає сучасну Шотландію майже посередині), але зрештою залишили його. Потім Римська імпе-

рія зникла, а Вали залишилися...

Так почалася історія Британії, розділеної на дві різні частини — Англію з Вельсом та, власне, Шотландію. Південь Великої Британії переживав одну історичну епоху за іншою, навіть тоді, коли був периферією Євро-

пи, в той час як Шотландія завжди займала позицію «наздогнати» — і була ще глибшою периферією, аніж сама Англія. Вал розколов країну, і навіть коли вже не використовувався як оборонна споруда, провів глибинну ментальну межу між мешканцями одного острова, які до того були куди більш подібні між собою, навіть і у римський час. Ця межа поклала початок існуванню двох країн — Англії та Шотландії, а також спричинила появу роману «Гра Престолів» письменника Д. Мартіна, де цивілізований (відносно) Південь протистоїть загадковій Півночі з її магією та смертю.

Ця межа поклала початок існуванню двох країн — Англії та Шотландії, а також спричинила появу роману «Гра Престолів» письменника Д. Мартіна, де циві-

лізований (відносно) Південь протистоїть загадковій Півночі з її магією та смертю.

лізований (відносно) Південь протистоїть загадковій Півночі з її магією та смертю.

КИТАЙСЬКА «ВЕЛИКА» СТІНА

Варто зауважити, що китайська стіна, яка відома загалом багато більше, ніж Вал Адріана, будувалася неодноразово, набагато частіше оновлювалася, і являла собою комплекс різноманітних стін, а не одну лінію, простягнуту по півночі сьогоденної КНР. Будувалася вона, звісно, також з метою послаблення впливу «північних» набігів варварів на Цивілізацію, якою вважав та й завжди вважає себе Великий Китай. Проте будівництво стіни зрештою призвело до протилежних, аніж очікувалося, результатів.

Якщо до будівництва стіни «північні варвари», справді, сприймали Китай більше як об'єкт грабунку, то після, оцінивши переваги централізованого апарату влади в державі, північні племена вирішують і собі об'єднуватись та будувати міцні ієрархії, звісно, на базі своїх елементів родо-племінного строю, та за китайським зразком. Зрештою, окрім хунну (сюнну), що майже розтрощили Римську імперію, два великі племена — монголи та чжурчжені (згодом — маньчжури) підкорили сам Китай та стали там на тривалий час панівною верствою.

Стіна замість того, щоб бути просто межею між Цивілізацією та варварами, зрештою стала об'єднавчим принципом для всього субконтиненту і тепер є історичною будівлею посеред сучасного Китаю. Новітня (вже КНРівська) етнополітика передбачає наявність цілих п'яти базових корінних народів Китаю — ханьці (історичні китайці), монголи, маньчжури, уйгури та тибетці. Важливо, що ідея «Союзу п'яти народів» з'явилася ще в часи існування великої Республіки Китай, яка, своєю чергою, виникла як результат революційних процесів повстання проти власне маньчжурської династії Імператорів.

До речі, саме на підставі ідеї Союзу п'яти народів Китай досі вважає північні землі (Зовнішня Маньчжурія) своєю корінною історичною територією, хоча, на відміну від Японії, не вступає в глибоке дипломатичне протистояння з Росією, якій зараз і належить відторгнути від тоді ще Китайської Імперії територію, загальною площею близько 960 000 кв. км (півтори суверенної України).

Далі буде...

СПОГАДИ

Цього року виповнюється п'ять років від моменту анексії Криму. Від часу, який поділив життя багатьох, і не лише кримчан, на «до» і «після». За цей час з'явилося на світ багато статей, книг, в яких розповідалися історії очевидців тих подій. Багато таких життєвих історій друкувалося і на шпальтах нашої газети, однак досі ми не висвітлювали спогади безпосередніх, так би мовити, учасників – українських військових. Тож пропонуємо нашим читачам книгу спогадів військового журналіста Леоніда Матюхіна, який з початку анексії перебував у самому вирі подій та оперативну інформацію формували про них вітчизняні та зарубіжні засоби масової інформації.

ЛЕОНІД МАТЮХІН

...Усе, що тут написано, ми пережили від першого дня окупації до моменту, коли вийшли з Криму. Розповімо в трьох історіях різних людей, щоб ті, кому цікаво, дізналися хоч невеличку краплиночку, але правди. Розповімо, як діяв кожен із нас, що переживав, про що думав. А на запитання: «Чому “злили” Крим, здали позиції?» нехай кожен відповідь собі сам. А ми просто розповімо, як це було...

«Ще сьогодні зранку я не сумнівався в жодній своїй людині. А після того, що ви зробили, не впевнений, що в бою спина моя буде надійно прикрита!!!»

Саме такі слова буквально кричав на плаці заступник командира з гуманітарної підготовки першого механізованого батальйону 36-ї окремої бригади берегової оборони майор Микола Гончаров. Своє невдоволення, а скоріше, навіть гнів, він висловлював заступнику командира підполковнику Валерію Бойку. Суть справи полягала в тому, що в бригаді за наказом командира було проведено анкетування, де на стандартному аркуші паперу кожному військовослужбовцю бригади було запропоновано вибрати один із трьох варіантів, а саме: 1. Звільняюсь зі

ФОТО: НАДАНА ЛЕТОРІН

А МАМА ЗРОЗУМІЄ...

Збройних Сил України. 2. Залишаюся служити народу Криму. 3. Залишаюся вірним Присязі.

Анкетування провели вдень. А ввечері всю бригаду вишикували на плаці, і замкомбрига з гуманітарних питань своїм виступом дав зрозуміти, що анкетування було чимось типу перевірки на вошивість. Це потім ми зрозуміємо, що всі подібні акції були чітко сплановані зрадниками на кшталт полковника Стороженка і його заступника Валерія Бойка. А тоді ми і подумати не могли, що ці люди в слові Батьківщина бачать просто літери, і більше нічого... Саме після змальованих

вище подій я почав помічати, що Коля Гончаров уже не той. Постійне нервово перенапруження змушувало мене весь час жартувати, підбадьорювати хлопців, але деякі з них за один-два дні сильно змінилися. Постійно про щось думали, намагались уникнути спілкування. Але про це – потім...

Усе розпочалося ще до того, як наші військові частини почали оточувати «зелені чоловічки». Від 20-х чисел лютого 2014-го складно було не помітити в Сімферополі групи «чужинців» – переважно чоловіків, які точно були не місцевими, а швидше за все, навіть не з України. Вони ходили містом невеличкими групами, намагаючись нічим особливо не виділятися із загальної юрби. У місті щось назрівало. І незабаром стало зрозуміло, що спецоперація певних сил почалася...

Висловлювати свою проукраїнську позицію, принаймні в 20-х числах лютого в Сімферополі, було якщо і небезпечно, то не смертельно. 22-го проросійськи налаштовані люди встановили намет на площі Леніна нібито для того, щоб охороняти одинийменний пам'ятник і організувати запис в загони самооборони.

Там я зустрів одного зі знайомих хлопців, який періодично ходив у наш спортзал. Імені його, на жаль, не пам'ятаю, але він організував різні замовні мітинги ще до початку подій на Майдані. Треба зазначити, що міліція тоді не залишилася осторонь, а намагалася мирно їх умовити не розхитувати ситуацію. А 23 числа на тій самій площі Леніна мітинг за Україну зібрав таку кількість людей, що, здавалося, питання з Кримом закриті. Не можу навіть приблизно назвати цифру, але це були десятки тисяч. Пройти і по Кірова, й іншими вулицями навколо площі було практично неможливо: скрізь стояли люди і слухали тих, хто виступає. Дивно, що про це сьогодні мало хто згадує. Промови переважно були про те, що люди хочуть жити чесно, без корупції у владі. Після мі-

тингу я зустрів свого сусіда, з яким довго обговорювали те, що відбувається в країні. Події в Києві так сильно його зачепили, що він став розмовляти українською мовою, чого почав вимагати і від своїх дітей. Забігаючи наперед скажу, що він залишився там, і не мені, напевне, судити, змінив чи ні він свою думку.

Не можна забувати, що в ті самі дні відбувалася організована зустріч бійців «Беркута» в різних містах Криму. Збиралися мітинги, і це подавалося як повернення героїв додому. Наступні дні були спокійними. По місту вже бродили представники так званого «Народного визвольного руху» і «казаци».

Перші серйозні зіткнення мирних громадян України й адептів Путіна відбулися біля будівлі Верховної Ради АР Крим 26 лютого. Патріотичні сили України, основу яких складала кримські татари, зібрали багатотисячний мітинг. На протигагу їм спочатку вийшло зовсім небагато опонентів. Отримавши від редактора завдання подивитися, а якщо можна і сфотографувати, що ж там відбувається, я зустрівся з товаришем. Ми пішли на місце подій. Усе проходило відносно спокійно, але близько 13-14-ї години до проросійськи налаштованих мітингувальників почали приєднуватися цілі колони людей, які прибували з інших міст. То до одних, то до інших долучалися групи. Траплялися й конфузи. Колона, очолювана одним із членів спільноти афганців Криму, приєдналася до прихильників України. Ті їх пропустили в свої лави. Але потім, розібравшись, що переплутали, колона заблуканих рушила в обхід будівлі до своїх.

У цей час мені зателефонував один із колег і запитав, чи поїду я з ними в Бахчисарай висвітлювати, як проходять дні, присвячені Тарасу Шевченку у військових частинах. «Ти що, не бачиш, що відбувається?» – запитав я. «Ну не знаю. Нам з Києва поставили завдання». Нерозуміння ситуації було навіть у тих людей, які жили в Сімферополі, тобто були за якихось кілька кроків від ВР Криму. Що ми могли вимагати від тих, хто перебував за 1000 кілометрів від Сімферополя, яких рішення від них очікувати? Перебуваючи в Києві, вони навряд чи могли розуміти всю серйозність ситуації в Криму. Адже там ще навіть не закінчили ділити портфелі.

Далі буде...

“ Усе розпочалося ще до того, як наші військові частини почали оточувати «зелені чоловічки». Від 20-х чисел лютого 2014-го складно було не помітити в Сімферополі групи «чужинців» – переважно чоловіків, які точно були не місцевими, а швидше за все, навіть не з України. Вони ходили містом невеличкими групами, намагаючись нічим особливо не виділятися із загальної юрби. У місті щось назрівало. І незабаром стало зрозуміло, що спецоперація певних сил почалася...

Автор пісні про Севастополь П. Градов зробив неабияку послугу проповідникам великодержавної імперської ідеї російського націоналізму. І хоча священна земля “города русских моряков” щедро полита кров’ю усіх братніх народів, які його захищали, з пісні, як то кажуть, слова не викинути.

СЕРГІЙ ДУРАЧЕНКО,
М. СЕВАСТОПОЛЬ

Недарма горда Греція виступила категорично проти прийняття до ООН колишньої югославської республіки Македонії, доки та не змінить свою назву, одноійменну з грецькою областю. Наполегливість греків дивувала б нас менше, якби ми (широка громада, а не лише науковці) краще знали свою історію.

Адже древнє ім’я нашого народу колись було викрадене у нас разом з нашою свободою нашим “братом”. Щоб стати “третім Римом”, Москві не вистачало тисячолітньої історії. І тоді вкрали у нас і нашу історію, оголосивши нас другосортною малоросійською частиною великоросійського народу.

Тепер мало хто згадує, що Московська держава (Московія) стала зватися Росією тільки після відповідного указу Петра I. Так, О. Меншиков у 1713 р. писав послу у Копенгагені В. Долгорукому: “Во всех курантах печатают государство наше Московским, а не Российским, и того ради извольте у себя сие перестеречь, чтоб начали Российским, о чем и к прочим ко всем дворам писано”. (До речі, московити дуже противились цим нововведенням Петра I і слова “русские” довго не сприймали).

До цього ж у Європі чітко знали, що “люди руські” (русичі, руси) та “люди московські” (московити, москвини) — то народи різні. Князівство Руське як складова частина Великого князівства Литовського (пізніше Речі Посполитої), ставши коліскою українців і білорусів, було довгі століття скоріше

ФОТО З ВІДКРИТКИ ДЖЕРЕЛ

СЛОВО З ПІСНІ ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ: РУСИЧІ І УКРАЇНЦІ, МОСКОВИТИ І РОСІЯНИ

Проросійський мітинг у порту Севастополя. 4 серпня 1993 р.

Святкування 300-річчя російського флоту в Севастополі. 27 липня 1997 р.

ворожим, ніж дружнім до Московії, де формувалася народність великоросійська.

“Руськими для православних жителів Литви були перш за все вони самі, — пише російський історик С. В. Думін.

— Дві Русі все більше віддалялися, хоча й зберігали пам’ять про колишню єдність. В ті моменти, коли шанси нового такого об’єднання здавалися цілком реальними, виявлялося, що існуючі державні кор-

дони стійкі та стабільні, що є докорінні відмінності в устрої, звичаях, культурі цих земель”.

Вперше назва “Україна” згадується в київському літописі в 1187 році: “І плакашся по йому (князеві Володимиру Глібовичу) всі переяславці, по йому ж Україна много постопа”. З тієї пори в європейських історичних пам’ятках поняття Україна, Русь, русичі, руські люди вживаються поряд.

“Виб’ю з лядської неволі увесь наш народ руський!” — казав Богдан Хмельницький про українські землі, не знаючи, що колись нас назвуть малоросами та хохлами.

“Та хіба знайдуться на світі такі вогні, муки і така сила, яка б пересилила руську силу?” — писав М. Гоголь про мужність українського козацтва.

А втім, після вищезгаданого царського указу українці поступово називати себе та землю свою “руськими” перестають. На відміну від “старшого брата”, який вогнем та багнетом придушував найменші прояви нашої національної самосвідомос-

ті, який заборонив українські школи, книги, мову і навіть саме слово “Україна”, який самочинно привласнив право одноосібного успадкування древньоруської історії та культури. Пам’ятаєте, як лютував “останкінський соловей” Сергій Алексеев та звинувачував англійців в українському націоналізмі, побачивши у Лондоні пам’ятник “українському князю Володимиру”?

Про литовсько-польський період історії України-Руси російська імперська та радянська історіографія не дуже розводилася або згадувала, як про тимчасове роз’єднання єдиного “русского” народу, яке і спричинило появу відмінностей українців та білорусів від “истинно русских”. Авжеж, порівняння з тим, що тодішня українська (руська) мова була державною у Великій Литві “від моря і до моря”, не на користь “братній” валуєвщині. Чи, може, потомкам московитів соромно за своїх неписьменних царів перед українськими селянськими сиротами, котрі за часів польського панування вміли читати і писати (рідною мовою!), доки не “возз’єдналися” з “єдинокровними, єдиновірними братами”?

Цілковито зрозуміло, звідки у росіян синдром “старшого брата”. Якщо “Русь”, значить і жили там “русские”. І звідки тільки ото взялися оці українці та білоруси? Так і заявляють: “Ми не уявляємо собі Росії без Києва” (з виступу С. Бабурина перед Верховною Радою Криму).

Ці ідеї не нові. Ще в 1764 р. імператриця Катерина II наставляла президента сенату та міністра юстиції Вяземського: “Думка, що вони (малороси) є нація абсолютно відмінна від нашої, аморальна. Боріться з їхніми фальшивими і непристойними ідеями. Малоросія, Лівонія, Фінляндія — суть провінції, які управляються своїми власними законами. Було б дуже не тактовно скасувати їх всі одразу, було б більшою помилкою, справжньою глупотою, називати їх чужинцями і поводитись з ними, як з такими. Треба змусити їх делікатним способом зрусифікуватись”.

Пам’ятаєте обурений вигук

ведучого останкінського “Червоного квадрата” О. Любимова: “Хоч і Київська, але все ж Русь”? Ніби жителі північного краю (потомки кривичів, в’ятичів, радимичів) мають більше відношення до Києва, Дніпра з притокою Рось та до українських степів, ніж потомки полян та древлян.

Тому і зберігаються наші історичні святині та козацькі реліквії Запорізької Січі в московських та петербурзьких музеях. Тому і нагадують нам щогодинно про кровне братство і лізуть із задушливими обіймами та закликають “злитися воедино”. Тому й незрозуміло росіянам, чому “малоросийское наречие” ближче до древньоруської мови, ніж мова російська.

Ні, я анітрохи не хочу применшити права великоросів на частку нашої загальнослов’янської історії, культури та духовності. Я лише хочу, щоб не плондрувалися “старшим братом” права мого народу. А то вже береться під сумнів право українців жити в суверенній Україні своїм власним життям, право верховенства національних інтересів та державної української мови. У 1992 році 62% друкованої продукції в нас видано мовою сусідньої держави і лише 35% — державною українською. Знайти ж українську книжку в Севастополі взагалі неможливо. І все це супроводжується лицемірними протестами “русскоязычного населення”, істеричним галасом про порушення прав російської меншини в Україні, про насильницьку “українізацію” та розгул українського націоналізму. Наче десь на планеті є інша країна, де б український народ міг здійснити своє природне право на самовизначення. Наче у кримських татар є інша батьківщина, окрім Криму. Якщо це націоналізм (у марксистсько-ленінському негативно-розумінні цього слова), то як тоді назвати стан багатомільйонної української діаспори в демократичній Росії, де немає ні українських шкіл, ні дитячих садків, ні театрів, ні українських видань?

Далі буде...

“Кримська світлиця” № 41,
за 15 жовтня 1994 року

ЯК ЦЕ БУЛО...

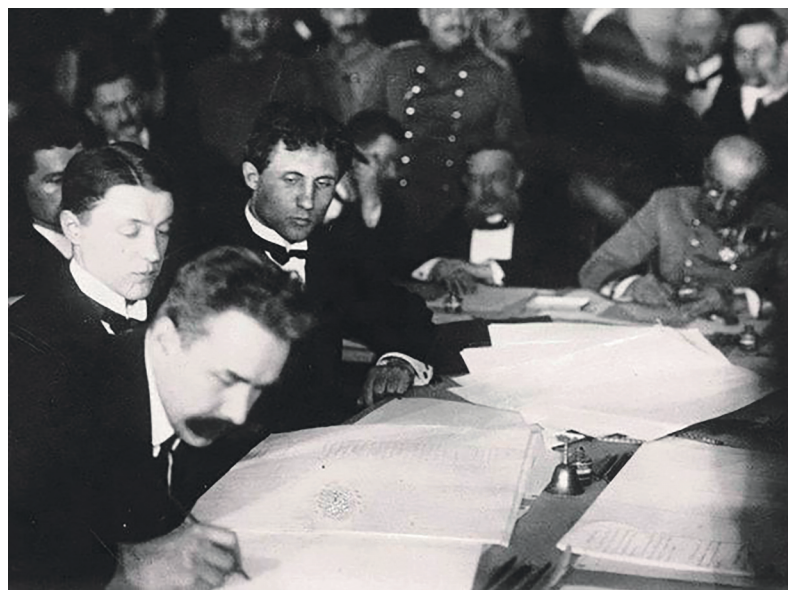
9 лютого (27 січня) 1918 р. між УНР і країнами Четверного союзу (Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною) було підписано мирний договір. Після цього Центральна Рада звернулася до Німеччини та Австро-Угорщини з проханням вигнати з території УНР російські війська, які в той час захоплювали Україну.

ТЕТЯНА БИКОВА,
К.І.Н., НАУКОВИЙ
СПІВРОБІТНИК ІНСТИТУТУ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
НАН УКРАЇНИ

Підписання мирного договору в Бересті

«БРЕСТСЬКА ТЕМА» В ДИСКУСІЯХ КРИМСЬКИХ БІЛЬШОВИКІВ

” За приналежність цінного у стратегічному плані півострова почали сперечатися на міжнародній арені такі держави, як Росія, Україна, Османська імперія й Німеччина. Коли вплив на події, що відбувалися в Криму, з боку двох останніх держав з кінця 1918 р. (після їхньої поразки у Першій світовій війні) фактично зник, з'явився новий важливий чинник – держави Антанти, які допомагали білогвардійським силам. Кожна зі сторін мала своє розуміння того, якою саме повинна стати подальша доля Криму.

Слід окреслити ще один важливий аспект, який з'явився у нових умовах. Якщо в 1917 р. кримська проблема вирішувалася політичними силами, що з'явилися й діяли у колишній імперії (Тимчасовий уряд, Українська Центральна Рада (з листопада – Українська Народна Республіка), різноманітні суспільно-політичні сили в самому Криму, національний рух кримських татар, більшовицький Раднарком), то з 1918 р. вона стала вже міждержавною. За приналежність цінного у стратегічному плані півострова почали сперечатися на міжнародній арені такі держави, як Росія, Україна, Османська імперія й Німеччина. Коли вплив на події, що відбувалися в Криму, з боку двох останніх держав з кінця 1918 р. (після їхньої поразки у Першій світовій війні) фактично зник, з'явився новий важливий чинник – держави Антанти, які допомагали білогвардійським силам. Кожна зі сторін мала своє розуміння того, якою саме повинна стати подальша доля Криму. Ясна річ, що й кримських татар, революційний рух яких протягом 1917 р. бурхливо розрісся, перетворившись на неабияку силу, кожна із зацікавлених сторін також оцінювала по-різному. Першими з проблемою кримських татар стикнулися більшовики, які наприкінці січня 1918 р. захопили владу.

У ході боротьби за встановлення влади більшовики утворили в Криму два надзвичай-

Мир з Україною (Friede mit der Ukraine), Спеціальний диспетчерський, 9 лютого 1918 року

них органи влади – Севастопольський та Сімферопольський ревкоми, з ініціативи яких 10-12 лютого 1918 р. у Севастополі відбулася конференція військово-революційних комітетів, які захопили владу за допомогою матроських загонів. Уже в ході роботи конференція проголосила себе надзвичайним з'їздом рад робітничих, солдатських депутатів та військово-революційних комітетів Таврійської губернії.

Учасники цього з'їзду ухвалили рішення розпустити Раду народних представників і татарський Курултай як такі, що «не висловлюють волю кримського народу», та скасувати всі міські думи й земства, створивши замість них відповідні радянські органи влади. У резолюції з'їзду наголошувалося: «Губернський виконавчий комітет повинен працювати в контакт з Радою народних комісарів та Цен-

тральним виконавчим комітетом Української радянської республіки». Було прийнято рішення скликати з'їзд рад Таврійської губернії.

З березня 1918 р. радянська Росія підписала Брестський мир з країнами Четверного союзу. Згідно з договором Кримський півострів визнавався складовою частиною РСФРР. Він мав надалі залишатися поза воєнними діями. Між тим, німецькі війська, в авангарді яких рухалися частини Армії УНР, уже в березні почали просуватися в бік Криму. У такій ситуації Раднарком визнав за доцільне виділити Крим зі складу РСФРР і проголосити його самостійною республікою.

Підписання Росією умов Брестського договору викликало неоднозначну реакцію в Криму. Гостра дискусія довкола цього питання розгорнулася у середовищі кримських більшовиків: «ліві комуністи» разом з лівими есерами категорично не погоджувалися з підписанням «ганебного миру з німцями». Невдоволення проявилось під час III губернської конференції РСДРП(б), що працювала 2-5 березня 1918 р. у Сімферополі. Надзвичайно різко проти договору висловилася евпаторійська делегація.

Найбільш запеклі суперечки довкола Брестського миру відбулися під час установчого з'їзду рад робітничих, солдатських, селянських, батрацьких і селищних депутатів, земельних і військово-революційних комітетів Таврійської губернії, котрий відбувся 7-10 березня 1918 р. у Сімферополі. На з'їзді були присутні близько 700 делегатів, у тому числі 183 більшовики, 90 лівих есерів, по 120 делегатів – від татар та селян, 29 позапартійних. Головуючим був обраний М. Пахомов (більшовик), секретарями – Д. Скрипник (більшовик) та Д. Маринов (лівий есер). Питання про підписання Брестського миру було одним із головних. І. Фірдевс пізніше згадував: «На час скликання даного з'їзду рад це питання стало перед нами в усій своїй конкретній формі, причому воно у нас постало не як дипломатичний документ – визнання чи невизнання, а як момент рятування Криму як території радянської... Перед нами постало питання – в який спосіб зберегти Крим як територію за Москвою у той час, коли ми були відділені Україною...»

Далі буде...

РЕЦЕНЗІЇ

Які асоціації виникають у нас, коли ми згадуємо Крим? Навіть якщо ви ніколи не були на півострові, мозок щось видасть обов'язково. Це не дивно, адже певні уявлення були сформовані завдяки мистецтву: кіно, живопису, фотографії і, звісно ж, літературі.

РОЗА КРИМСЬКА

Крим з'являється у багатьох літературних творах. Найвідоміші з них належать перу письменників, які приїхали з різних кутків світу. Тому інколи складається враження, що Крим слугував чимось на кшталт однієї великої резиденції для літераторів. В основному російських. І в цій резиденції вони писали твори, в яких дія відбувалася ніби на тлі Криму. Усе навколо – яскраві декорації, що допомагають розкривати історичні події спочатку Російської імперії, а потім й Радянського Союзу. Або успішно забувати події до 1783 року.

Аби не бути голослівною, пропону для ілюстрації «Поэтический атлас Крыма», виданий у сімферопольському видавництві «Таврия» 1989 року. Упорядники видання назвали його «довідником туриста і краєзнавця». Концепція атласу полягає в наступному: в книжці зібрані вірші російських поетів (за винятком Адама Міцкевича), що присвячені або історично важливим місцям, або прекрасним краєвидам, на які щедрий Кримський півострів.

Зміст книжки більше схожий на клаптикову ковдру: ось Аджимушкой – пам'ятник Другої світової, а далі за списком – Ай-Петрі та Артек. Таким чином, упорядники спробували підкреслити нашарування різних історичних періодів і культур. Та разом з тим «Поэтический атлас» – це стереотипи в обкладинці із домінуванням лише однієї культури. Стереотипи, що спеціально були дібрані для того, аби вже у 2014 році Крим «вернувся в родную гавань».

Поруч із віршами упорядники розмістили невеличкі примітки «на полях». І вже перша примітка відсилає нас до російської літератури:

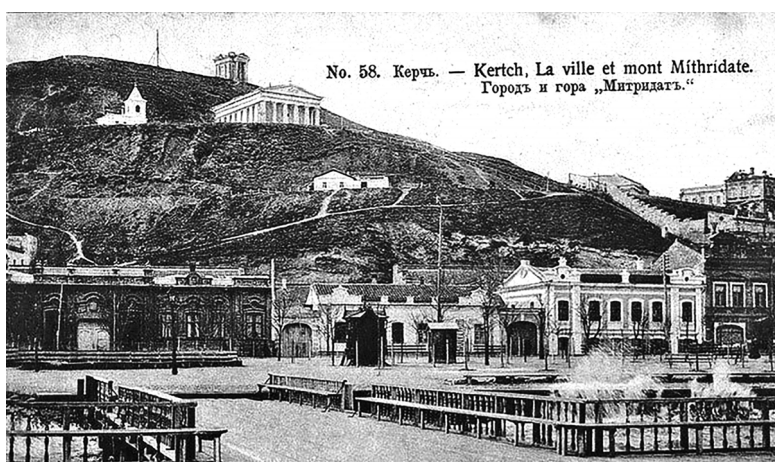
«Крым известен в русской литературе со времен возникновения ее древнейших памятников».

Тобто альтернативи не буде, і знаменита кримська мультикультурність перекреслюється

ФОТО ВІДЧИТКА ДЖЕРЕЛ

ЛІТЕРАТУРНА МАПА КРИМУ НА СТОРІНКАХ «ПОЭТИЧЕСКОГО АТЛАСА»

вже в першому реченні. А далі – прив'язка до історії:

«...Некогда притягательный край становится для Руси источником постоянной опаснос-

ти, превращается в место, где навсегда исчезали угнанные в неволю пленники. Крепнущее Русское государство вступает в борьбу с Крымским ханством,

бывшим в то время вассалом Турции. Борьбу за выход к морю, за прекращение опустошительных набегов».

Як бачимо, упорядники романтизують те саме «Русское государство», що згодом і «врятувало» Крим. А після починається вже зовсім ідилія:

«Россия пристально всматривается во вновь приобретенный край, учится видеть в нем уже не поле боя, но требующее изучения «истинное сокровище», ей принадлежащее».

Тут важливо підкреслити абсурдне словосполучення «вновь приобретенный край»: коли Крим до 1783 року був саме російським???

Зрештою, нас цікавить не лише історична несправедливість, але й образ Криму в російській літературі. Який він?

Частково відповідь знаходимо на тій самій сторінці в примітках:

«Не удивительно, что романтический край, экзотическая «Русская Италия» влекла не только правителей и ученых, но и поэтов».

Тобто Крим – це екзотичний край, що населений іншими, менш вартісними народами. І саме ця земля тепер російська, і саме про цю землю писатимуть пііти Російської імперії.

Тож запрошую всіх вас на екскурсію літературними місцями Криму.

ПІВДЕННИЙ БЕРЕГ

В атласі південь представлений головними курортними містами (Ялта, Алушта, Судак) і курортними містечками/сміт (Алупка, Сімеїз, Кореїз, Гурзуф, Форос, Лівадія, Ореанда), а також історичними, природними та культурними об'єктами (Ай-Тодор, Артек, Аюдаг, Мартьян, Меганом). Одним словом – Велика Ялта.

Південний берег завжди був найпопулярнішим серед приїжджиків, і саме тут будувала палаци та відпочивала в маєтках і на дачах спочатку імперська, а потім радянська еліта.

Зупинимось на Ялті, з якої і почався цей курортний бум. В атласі про це невеличке місто читаємо так:

«Когда в 1783 г. Крым был присоединен к Российской империи, Ялта была крошечной деревенькой... Статус города Ялта получила в 1838 г., но стремительный расцвет ее начался после 1860 г. Именно тогда по совету известного русского ученого С. П. Боткина царская семья приобретает имение Ливадия неподалеку от Ялты... Сегодня бывшая «русская Ницца», «русская Ривьера» – это прекрасный город-курорт, исцеляющий и «оздоравливающий» миллионы трудящихся».

Тобто головна причина, через яку Ялта стала курортним містом, це факт відпочинку тут родини царя. А що у віршах?

Д. Д. Мінаєв писав: «Чудотворный этот климат, / как целительный бальзам».

А далі за текстом автор розповідає, що повітря Ялти вилікує будь-якого хворого і навіть воскресить мертвого. І для прикладу розповідає історію про подорожнього з Полтавщини, з яким йому довелося пливти до Криму. Потім вони сходять на землю і йдуть у різні боки. За десять днів після відпочинку в Ялті автор випадково зустрічає свого знайомого і описує цю зустріч так: «Стал почти неузнаваем / мой свирепый малоросс. / Восхищался южным краем, / Всем довольный, как Панглосс».

Здається, Ялта має лише одне значення: великого лежбища, куди приїжджають лише за тим, аби подихати повітрям і завести курортний роман. На мапі Криму, і не лише літературній, значення Ялти перебільшено. Мабуть, це пов'язано з тим, що автори віршів про південні міста зазвичай приїжджали сюди масово і лише на відпочинок, тому і писали про те, що бачили на поверхні, – не заглиблюючись у сутність речей.

ПІВДЕННИЙ СХІД

В атласі південний схід Криму згадується в контексті Феодосії, Старого Криму та Коктебелю (радянською мовою «Планерское»). А поруч із Коктебелем також згадується Карадаг.

Слід зазначити, що Феодосія, Старий Крим і Коктебель мають особливе значення для російської літератури. В Феодосії стоїть будинок-музей Олександра Гріна, в Старому Криму – музей, могила і меморіал. А Коктебель взагалі став відомим лише через те, що там побудував свій «будинок поета» Максиміліан Волошин:

«Трудно перечислить всех, кто побывал в гостеприимных стенах Дома поэта: К. А. Тренев, В. В. Вересаев, А. С. Грин, И. Г. Эренбург, М. Горький, В. Я. Брюсов, сестры Цветаевы, О. Э. Мандельштам, А. Н. Толстой, М. М. Пришвин...».

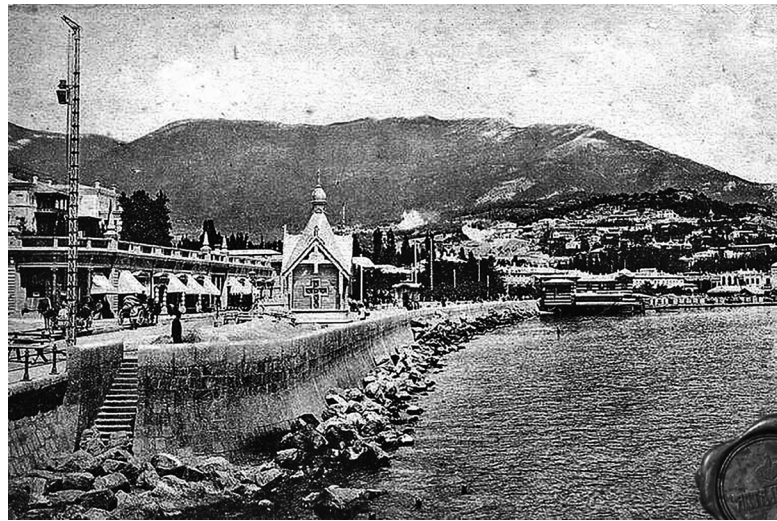
Прийнято вважати, що М. Волошин оспівував російський Крим. Однак насправді все із точністю до навпаки. Волошин один з небагатьох порушив питання про відповідальність Росії перед Кримом. У поемі «Дом поэта» знаходимо не лише оспівування природи, але й осмислення півострова як нашарування епох, культур, народів:

«Каких последов в этой почве нет / Для археолога и нумизмата – / От римских блях и эллинских монет / До пуговицы русского солдата!.. / Здесь, в этих складках моря и земли, / Людских культур не просыхала плесень – Простор столетий был для жизни тесен, / Покамест мы – Россия – не пришли».

Максиміліан Волошин згадує про Крим доросійського періоду і Крим після 1783 року:

«За полтораста лет – с Екатерины – / Мы вытоптали мусульманский рай».

Після таких рядків доречно згадати Старий Крим. В атласі знахо-

димо лише невеличку згадку про те, що у Середньовіччя місто називалося Солхат і було великим центром торгівлі. Однак автори зробили зміщення акцентів, і глава починається з вірша Рождественського з присвятою О. Гріну. Мусульманське минуле міста згадується мимоволі у вірші Ю. Друніної «Старый Крым», де є такі рядки: «Куры, вишни, славянские лица, / Скромность белых украинских хат. / Где ж ты, ханов надменных столица – / Непрístupный и пышный Солхат?»

Маємо протиставлення: радянський Старий Крим і середньовічний Солхат. Друніна наголошує на тому, що колись це було величне місто, а зараз «Старый Крым на деревню похож». Хоча чому тут дивуватися, якщо після 1783 року почався процес руйнації мусульманської частини Криму? Так, коли столицю ханства перенесли до Бахчисарая, значення Старого Криму зменшилося, однак не зникло. А вже за радянських часів Старий Крим стає місцем, де жив О. Грін, аби створити нові асоціації.

Але не лише історія зіграла з містом злий жарт. Тривалий час Старий Крим був курортом. Тут стикаються чотири типи повітря: гірське, лісове, морське і степове. Цей унікальний повітряний мікс допомагав одужати людям із захворюваннями верхніх дихальних шляхів. Однак коли більш популярною стала Ялта, то лікарі почали масово відправляти хворих на південь, тож Старий Крим спорожнів зовсім.

КЕРЧ І КЕРЧЕНСЬКИЙ ПІВОСТРІВ

Керч — найдавніше місто Криму, «вічне місто», бо перші поселення з'явилися тут ще в шостому столітті до нашої ери, засновані колонізаторами з Мілета. За-

“ Незважаючи на багатівікову історію, літератори оминали Керч і Керченський півострів. Мабуть, таку моду задав Олександр Пушкін, який не знайшов могилу Мітридата Євпатора і не запам'яталось йому нічого, окрім рибацьких човнів і всюдисущого запаху риби. Також ми майже нічого не знаємо про літераторів з Керчі, окрім Івана Липи (його іменем навіть названо невеличкий провулок від вулиці Мітридатської) і Георгія Шенгелі. Обидва провели в місті дитинство.

гальновідомо, що Керченський півострів був привабливим для давньогрецьких мореплавців саме через зручність розташування, а також пшеницю, яку вони обмінювали на вино і кераміку. Ще один відомий народ — скіфи, що час від часу воювали з греками, хоронили своїх царів у курганах, разом з ними відправляючи в мандрівку до Царства Мертвих неймовірну кількість золота, коней, воїнів і наложниць.

Незважаючи на багатівікову історію, літератори оминали Керч і Керченський півострів. Мабуть, таку моду задав Олександр Пушкін, який не знайшов могилу Мітридата Євпатора і не запам'яталось йому нічого, окрім рибацьких човнів і всюдисущого запаху риби. Також ми майже нічого не знаємо про літераторів з Керчі, окрім Івана Липи (його іменем навіть названо невеличкий провулок від вулиці Мітридатської) і Георгія Шенгелі. Обидва провели в місті дитинство.

Щодо тематичних пластів — Керч у XIX ст. була центром археологічних розкопок, сюди

з'їжджалися видатні науковці того часу. Але в літературних творах про Керч головний лейтмотив — це Друга світова війна.

Сталось це після виходу славнозвісної книги мемуарів Леоніда Брежнева «Малая земля», в якій згадується Керч і факт присутності генсека в керченських степах. Це стало причиною присвоєння місту звання «герой» і створення нового дискурсу, що відсунув на другий план античний пласт культури.

В «атласі» конкретно місту присвячено аж дві сторінки: це однойменні вірші Миколи Ушакова і Всеволода Рождественського, а також вірш Максиміліана Волошина з циклу «Кіммерійська весна» під номером 10. У примітках знаходимо такі твердження: «Город-герой Керчь — самый восточный город Крыма. Керчь под именем Пантикапейон (Пантикапей) была столицей Боспорского царства. В 1774 г. Керчь вместе с крепостью Еникале отошла к России, став первой базой Российского флота на Черном море. Сейчас Керчь — крупный металлургический и судостроительный центр страны».

Отже, на двох сторінках, присвячених Керчі, ми знайомимось трохи з морським повітрям, будівництвом кораблів і атмосферою рибацького містечка. Наприклад: «Уж бродят сосущие смерчи / Меж небом и рваной водой, / Уж низкие мазанки Керчи / Сверкнули зеленой слюдой» (Вс. Рождественский), «И упорством дышат улиц трассы, / а на берегу, / не на воде, / свежеевкрашенные баркасы / говорят о мире и труде» (М. Ушаков), «Нырляли чайки в гладь морскую, / Клубились тучи. Я смотрел / Как солнце мечет в зыбь стальную / Алмазные потоки стрел» (М. Волошин).

Як це було колись зі Старим Кримом, Керч також втратила флер величності, перетворившись на промислове місто без видатних рис. Принаймні так здається після ознайомлення з розділом. Але подивимось на інші розділи. Можливо, там ми знайдемо щось більш конкретне.

Окрім «Керчі», в «атласі» знаходимо ще чотири розділи, присвячені Керчі і Керченському півострову: «Аджимушкай», «Ак-Монай», «Мітридат», «Ельтиген». Усі ці місцини пов'язані з Другою світовою, і навіть гора Мітридат, на якій первинно розташовувався

акрополь Пантикапея, розглядається лише в контексті подій 1943 року. Чудову ілюстрацію до того, як змінювалися акценти, знаходимо в розділі «Мітридат». Це вірші вже згадуваної вище Юлії Друніної: «О горе Митридата / Слагали легенды и оды — / Усыпальницы, храмы, дворцы, / Хороводы владык... / Я рассеянно слушаю экскурсовода, / А в ушах у меня / Нарастающий яростный крик». Тобто лірична героїня говорить про те, що події Другої світової (конкретно йдеться про Ельтигенський десант) для неї набагато важливіші за античність, що можна пояснити радянською психологією. Цар — це автоматично поганець.

Ще одне культове місце для радянської літератури — це, звісно ж, Аджимушкай і його каменярні. Саме тут під час Другої світової тримали оборону протягом 170 днів партизанські загони. Вже багато років тут діє музей, куди водять на екскурсії керчан, починаючи зі шкільної лави.

Ельтиген (після 1945 р. — Герювка) — невеличке село, загальновідоме через події листопада 1943 року, коли на територію, зайняту ворогом, висадився десант і захопив плацдарм, названий опісля «Вогняною землею».

Можна сказати, що трійця «Аджимушкай — Мітридат — Ельтиген» є базою для формування певного канону для поезії про Керч і Керченський півострів. І жодних тобі згадувань про античність, скіфські кургани, солони озера, степи тощо. Натомість маємо цілу «поему» авторства радянського поета Костянтина Симонова «Дожди», яку він написав під час перебування на Ак-Монайському перешийку як кореспондент «Красной звезды». Хоча, маємо визнати, що, окрім одного рядка зі згадуванням топоніма, ніщо не вказує на належність до Криму: «Над Акмонайскою равниной / Шел зимний дождь, и все сильней, Все было мокро, даже спины / Понуро несших нас коней». Вірш написано у формі листа, ліричний герой хоче бути не тут і зараз, а поруч з коханою, і Керченський півострів виконує функцію тла, на якому розгортаються події та відбиваються емоції і почуття. Це одна з основних рис колоніальної літератури: вона послуговується певними місцями лише як декораціями, не заглиблюючись у сутність «пейзажу».

Далі буде...

“ Зміст книжки більше схожий на клаптикову ковдру: ось Аджимушкай — пам'ятник Другої світової, а далі за списком — Ай-Петрі та Артек. Таким чином, упорядники спробували підкреслити нашарування різних історичних періодів і культур. Та разом з тим «Поетичний атлас» — це стереотипи в обкладинці із домінуванням лише однієї культури. Стереотипи, що спеціально були дібрані для того, аби вже у 2014 році Крим «вернувся в родну гавань».

ДЕНЬ ВЕЛИКОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ ІЖАКІВ

Увазі читачів «Кримської світлиці» пропонуємо присвячене Криму оповідання. Автор цього твору Галина Михайловська народилася й живе в Харкові. За фахом вона – перекладач науково-технічної літератури, а за покликанням – перекладач і автор художніх творів. Перекладає прозу та вірші з англійської, російської, польської. Переклади з англійської та кримськотатарської друкувалися в часописах «Дніпро», «Всесвіт», виходили в збірках, альманахах. Останнім часом перекладає переважно американську наукову фантастику. Власні оповідання друкувалися в часопису «Дніпро», «Дитячий великий газеті», збірці «Теплі історії».

ГАЛИНА МИХАЙЛОВСЬКА

...День Великого переселення іжаків — так він згодом охрестив цей день.

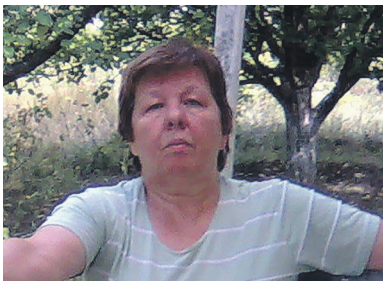
Петро цінував автентичні краєчки Кримського півострова, де кам'яні скелі й ковиливий степ наче вхопили одне одного в обійми, значно вище за санаторно-піонерську південну його частину. Порівнювати їх було все одно, що порівнювати офорт із чіткими, вишуканими у своїй простоті лініями та пістряво-розпливчасту репродукцію, засиджену мухами на стіні заводської ідальні.

Божевільна ідея зустрітися на п-му кілометрі мальовничої гірської дороги народилася саме в нього. Це сталося, коли напередодні літнього відпочинку йому зателефонував його роботодавець, італійський бізнесмен П'єтро Белліні, і серед звичайних завдань прокопався, що планує саме в цей час пробути кілька

МАЙСТЕРНЯ СЛОВА

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

днів у Криму зі своїми московськими партнерами.

— Ось він, мій шанс! — блиснула гадка Петрові. І проминути цю нагоду він не збирався, хоч би там що.

Але на цю хвилину жодних ознак можливого зриву операції не було. Йому майже не траплялося зустрічних, про обгін теж не йшлося — млявий дорожній рух ущух недовзі після останнього селища, і наразі гірська дорога була практично порожньою.

Та й не дивно — адже в ці перші постперевбудовчі роки країна лежала в руїнах, немов після цунамі.

Він знов посміхнувся, перетрушуючи в думці штуки, до яких він вдавався, аби не опуститися на дно. Відчайдушні, карколомні — втім, нічого надзвичайного. Торгувала на роздріб товарами, що

їх пощастило вхопити на гурт, ризиковані спроби таксування... Тоді заходи інтелектуальні — приватні уроки, переклади інструкцій до електронних цапчок, допомога в перемовинах з іноземцями. Заснувати СП — спільне підприємство — було повсюдно рожевою мрією того часу. Звісно, не таких, як він, — голоштаних інтелектуалів, а хвацьких молодиків, що зуміли обернути на гроші своє радянське минуле.

Під час таких перемовин, асистуючи знайомому скоробагачку в спробі залучити до своїх напівкримінальних планів тверду, як тоді казали, валюту, Петро й здивався з П'єтро. Тезки стали щасливою знахідкою одне для одного — буває й таке.

Італієць уже скуштував у Московії акулчячих зубів нових руських і сторожко тримався в цій незрозумілій, але точно не менш небезпечній Україні. Він вчепився в Петра, з його невимушеною англійською, з його, хоч благенькою, але краваткою, і логічним розумом, наче в рятівне коло. Дядько вже немолодий, бита голова, П'єтро бачив людей наскрізь. Недаремно, розпочавши багато років тому свій бізнес з не-

величкої майстерні, дах якої довелось перекивати власноруч, наразі він володів не тільки величезною корпорацією в себе вдома, на півночі Італії, а ще й численними заводами скрізь у світі.

Справдешний бізнесмен і інженер, він у Росії, а тепер от і в Україні полював насамперед на технічні рішення, на шматки колись засекречених військових технологій. Адже, якщо застосувати їх у мирних цілях, це дозволить ще й як обставити конкурентів.

Петро став його очима й руками в Україні.

Рік праці на тезку великих статків не приніс, а втім, сьогодні Петрова родина впевненіше трималася на плаву. От і на море вибралася, як колись...

Хоча в глибині душі він відчував, що спроба вдруге ввійти в те ж саме море не дуже вдалася.

Шосе лягло під колеса, розгорталося півколами, то біле, як аркуш, під вранішнім промінням, то сине в затінку похилих дерев. Інколи внизу краєчком малахітової стільниці проглядало море.

...Пляма, невиразно-брудна, майже безоб'ємна, прийшлася на освітлену ділянку шляху. Вона різонула по очах Петрові, і він механічно викрутив кермо вбік — аби колеса не зачепили розчавлене тільце. Так само механічно змусив себе не помітити жахливих подробиць — як завжди, коли доводилось бачити таку картину.

— І звідки тут узятися тому бідолашному котіві чи собаці? Жодної оселі, заповідник навкруги, — тільки й встиг подумати, коли раптом знову помітив поперед на дорожньому полотні сиротливу темну грудку, і різко загальмував.

Придивився — і відлягло від серця. Ця істота, по-перше, була жива-живісінка, а по-друге,

Придивився – і відлягло від серця. Ця істота, по-перше, була жива-живісінка, а по-друге, мала всі підстави перебувати тут і зараз. От хіба що заступати дорогу машинам їй було не слід – аби не вийшло на лихе.

мала всі підстави перебувати тут і зараз. От хіба що заступати дорогу машинам їй було не слід — аби не вийшло на лихе.

Петро виліз із машини й рушив було до звірятка, що пришикло посеред зустрічної смуги, за кілька кроків від нього. Тоді вернувся й прихопив з-під сидіння цупку ганчірку.

— Нема дурних голіруч тебе хапати, пройдисвіте, — промовив, присідаючи навпочіпки біля невеличкого, але, мабуть, цілком повнолітнього іжака.

Пам'ятав, як колись у піонерському таборі натрапив на галявині на отакого от мандрюху. Голки в того на вигляд теж були м'якенькі, шоколадні, ще й із білими кінчиками. Наблизив долоньку, аби погладити... тихенько... і зойкнув від несподіваного болу. Блискавичний порух спинки — і лишилося тільки дмухати на поколоті пучки.

«А цей іжак якийсь неправильний, — подумав Петро. — І клубочком не згорнувся, і тікати не намагається».

Іжак, щоправда, притиснувся до асфальту, але не так щільно, щоб не можна було підвести руку. Петро так і зробив. Навіть про ганчірку забув.

І ось він уже тримав іжака під черевце, піднісши його близько до обличчя, відчуваючи його дух — гострий, кислуватий, і водночас пронизливо свіжий. Щось нагадував йому цей запах, щось напівзабуте, але дуже приємне — але що саме?..

Далі буде...

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ "КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ"

«АЙВАЗОВСКИЙ НАШ»: ЛЮДИНА І... АЕРОПОРТ

За дорученням віце-прем'єра РФ Дмитра Козака Мінікульт Росії спільно з міністерствами фінансів та економічного розвитку, а також кримською «радою міністрів» опрацював питання щодо передачі галереї імені Айвазовського, що у Феодосії, у «федеральну власність» і створення на її базі філії російської Державної Третяковської галереї. «Влада» Криму, своєю чергою, наполягала на тому, що галерея мусить бути підпорядкована «республіці». Однак проти цього виступило «керівництво» Феодосії. Детальніше про це — в матеріалі нашого кореспондента.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-художня і публіцистична газета

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 23715-13555Р від 06.02.2019 р.

Засновники

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка Громадська організація "Кримський центр ділового та культурного співробітництва "Український дім"

Адреса редакції
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1;
тел.: +38 (044) 498-23-65

Видавець
Національне
газетно-журнальне
видавництво

Генеральний директор
Андрій ШЕКУН

Головний редактор
Віктор Мерзвинський

Дизайн та верстка
Марк Канарський,
Оксана Кочергіна

Поліграфічний комбінат
ТОВ «Типографія «Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40
тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51
Розповсюдження і реклама
тел.: +38 (044) 498-23-64

Редакція не завжди поділяє
думки авторів публікацій,
відповідальність за достовірність
фактів несуть автори.
Рукописи не рецензуються
і не повертаються.
Редакція залишає за собою
право скорочувати публікації
і виправляти мову.

Зміст газети поширюється
на умовах ліцензії СС ВУ 3.0,
якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету
Передплатна ціна на 2019 р.:
на 6 місяців – 153,56 грн.
на рік – 304,52 грн.

У передплатній ціні враховано
вартість доставки до вашої
поштової скриньки і вартість
оформлення абонементу.

Передплатний індекс

90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірною

